

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האישי" – ההרצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של

ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

הליצנות של פרעה הביאה עליו אסון

כשם שהוא שינה את פרצופו – כך גם הארבה שינה את אופיו

פרשת בא, שנת תשע"ג

פרעה משטה במשה במכת הארבה

בתחילת פרשת בא, משה רבינו ע"ה מתרה בפרעה שהוא יוכה במכת ארבה אשר תשמיד את כל יבולי ארצו. באם לא ישלח את כל עם ישראל ממצרים. למרות שגם העם המצרי רצה לשלח את עם ישראל, " וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת הָאֲנָשִׁים ... הֲטָרָם תַּדַּע כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם" (שמות י, ז). פרעה הסכים לשלח רק את המבוגרים בלי הילדים. התגובה של פרעה, הייתה, שהוא מגרש את משה. הוי אומר, שהוא לא מאמין שאומנם הדבר יתרחש.

והנה, הארבה אמנם הגיע. הקב"ה הוציא רוח מזרחית מאוצרותיו והיא נשבה באופן רצוף, יום ולילה והביאה נחילי ארבה גדולים. "וַיַּעַל הָאֲרָבָה עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח כָּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבַד מְאֹד" (שמות י, יד). וכתב בעל הטורים: "וינח ביום השביעי, **מלמד שנת הארבה בשבת**". בניגוד לשאר המכות שהתחילו להכות ולהכאיב מיד עם תחילתן, הרי שמכת הארבה לא הכאיבה ביום השבת. ביום הראשון להגיע למצרים שבתו החרקים המעופפים כדי שפרעה יפרש זאת כחולשה. כלומר: אם אמנם א-להים הוא זה שמביא את הארבה למה היה צריך לשם כך רוח קדים במשך יממה רצופה? וכי לא יכל להביאם באופן מידי, כשם שהצפרדע, הכינים והערוב באו בבת אחת. טענה שנייה, חשב פרעה, הנה הארבה כבר נמצא יממה

שלמה ואיננו מזיק, סימן שאין סוג זה של ארבה גורם נזק. כנראה שהיו אלה יצורים קטנים וחלשים. אם כן, למה כדאי לו להיכנע לפני משה.

אולם, הנה לאחר השבת, הפך הארבה 'את עורו' כפשוטו וכמשמעו והחל להיות תוקפני ביותר ובמשך זמן קצר ביותר חיסל את כל יבולי מצרים. סכנת מוות התחילה לרחף על כל תושבי מצרים שכן, באין אוכל אין קיום לשום אדם. "וַיִּכַּס אֶת עֵין כָּל הָאָרֶץ וַתִּחַשֵׁךְ הָאָרֶץ וַיֵּאכַל אֶת כָּל עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל פְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבְּרָד **וְלֹא נֹתַר כָּל יֶרֶק בְּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם**" (שם, טו) .

הארבה הינו 'ידידותי' אולם, בחרות אף ה' הוא הופך ל'רודף' איום!

לפני זמן לא רב, התגלתה תופעה מאוד מדהימה הקיימת אצל הארבה. הארבה שהוא אחד היצורים המוכרים ביותר לבני אדם עוד משחר ההיסטוריה. התוקפני ביותר והמאיים ביותר על היבולים החקלאיים בכל מקום בתבל, ובייחוד, במזרח התיכון. הוא איננו יצור שמקנן בראשי האילנות הגבוהים או בצוקי מדבר נידחים או ביערות מרוחקים, אלא בסמוך לריכוזי אוכלוסייה. יש נוהגים לצוד ארבה ולאכול אותו חי או אף משומר בתוך מלח. אבל בכל ספרי המדע, מאז ומתמיד, תוארו שני סוגי ארבה.

האחד – ארבה שצבעו **צהוב** – בהיר, גודלו קטן עד בינוני, קצב ההתרבות שלו איטי, אכילתו מועטה, חי בצפיפות נמוכה, מתגורר במקום קבוע, איננו נודד ממקום למקום, אי לכך התנהגותו איננה מסכנת את כלכלת המין האנושי.

המין השני, הוא ארבה בעל צבע כהה מאוד, בגוון **ירוק-שחור**, גדול פי שתיים ושלוש מהמין הראשון, קצב הטלת הביצים וההתרבות שלו מדהימים, אוכל ללא הפסק 'מצאת החמה ועד לשקיעתה', איננו חי במקום אחד, אלא, נודד בלהקות אדירות, נצפו אף **להקות של ארבעים מיליארד פריטים**. בכל מקום שהנחיל נוחת, אינו משאיר שום גידול שהוא. לא רק את הירקות והתבואה הוא מחסל, אלא, גם בעצים הגבוהים הוא פוגע בצורה קשה מאוד, והם נשארים קרחים ללא עלה אחד!

אולם, לפני זמן לא רב, בעקבות התפתחות הטכנולוגיה, התאפשר לאטימולוגיים [מומחים לחקר החרקים], לחקור את הארבה בצורה יסודית יותר. ואז, עולם המדע קיבל 'זעזוע' קשה ביותר. התברר, ששני סוגי הארבה, אינם אלא מין אחד, 'אותה הגברת בשינוי אדרת'. בזמנים כתיקונם, הארבה נמתפקד כפי שתואר המין הראשון. אולם, ברגע מסוים, הארבה עובר מעין מטמורפוזה, ולפתע הוא משנה את צבעו, גופו מכפיל ומשלב את עצמו, הוא מתחיל להטיל ביצים בכמויות אדירות. מן הביצים בוקעים זחלים קטנים, שהופכים חיש מהר לארבה מעופף, שמיד מתחיל גם הוא להטיל ביצים, בתוך תקופה קצרה ביותר, הקבוצה

הקטנה הופכת ללהקה אדירה המונה מאות מיליונים. ואז, ללא התרעה מוקדמת הם ממריאים לכיוון מסוים. אותה להקה אדירה מסתייעת ב'רוח גבית' שמחישה את קצב התקדמותם. ואז, לפתע כל הלהקה האדירה נוחתת במקום כלשהוא, והם מתחילים לאכול את כל מה ששייך לעולם הצומח. לאחר שחיסלו הכול, הם ממריאים וממשיכים בדרכם לתחנה ההבאה, אולם, לא בטרם, הספיקו להטיל מיליארדי ביצים במקום חנייתם. מאותם ביצים יבקע לאחר תקופה קצרה, ארבה חדש שימשיך להשמיד את מה שיצמח לאחר החיסול הקודם.

למדענים אין הסבר מה גורם לארבה לשנות את צורתו ואופיו

עד היום, למרות חקירות מעמיקות, לא הוברר למדענים מה הסיבה שגורמת לשינוי הדרסטי שחל במבנה ובתפקוד הארבה. בעבר חשבו, שהארבה נוטש את מקומו ונודד למקום אחר, מחמת, בצורת או סיבה אחרת שגורמת לחוסר מזון במקום מגוריו הראשון. אולם, המדע המודרני, סתר גם תפישה זו. הוכח, שבמקום שהתגוררו אותם יצורים השייכים לארבה מהמין הראשון, עדיין היה מספיק אוכל ולא היה להם שום אילוץ לעזוב את מרחב מחייתם הקודם ולנדוד למרחב מחיה חדש. חידה קשה עוד יותר היא, מי הוא זה אשר **מפקד על כל 'הצבא'** הגדול הזה ומעביר לו את ההוראות? מי נותן את ההוראות מתי להמריא ואיפה לנחות? מתי **לשנות את 'צבע המדים'** מצהוב-בהיר לאפור-כהה? וכיצד זה גופם של כל הפריטים גודל פי שלש, בבת אחת אצל כולם?. הלוא, לארבה אין 'ראש להקה' כמו בקבוצות קופים מסוימות, ולא מלכה כמו אצל הנמלים והדבורים. [יודגש, גם אצל הנמלים והדבורים למרות שיש פריט אחד הגדול מכולם, ואותו פריט מכונה 'מלכה', הרי זה אך ורק מפני ש'המלכה' היא היחידה שמטילה ביצים ממנה יתפתח הדור הבא של הדבורים או הנמלים. אולם, אותה 'מלכה' היא חסרת 'סמכויות מלכותיות', הווי אומר, אין היא מחלקת פקודות והוראות לתושבי קן הנמלים, או כוורת הדבורים כיצד יתפקדו בחיים המשותפים]. למרות זאת, הארבה פועל 'כמכונה משומנת', **'כצבא מאורגן למופת'** ללא שום חריגות 'מהמשמעת הקבוצתית' ולכן כמעט לא ניתן לנצחו! התוצאה היתה, שעד לפני זמן לא רב, כשלא היתה אפשרות להעביר מזון מאזור אחד של העולם לאזור אחר, הרי שבאותו מקום שבו 'היכה' הארבה גוועו חלקים גדולים של האוכלוסייה מרעב. זאת הסיבה שפרעה קרא לארבה "המות הזה".

הארבה הוא 'הצבא' של השי"ת

אולם, לכל בר-דעת ברור שהארבה הינו 'הצבא' של הקב"ה, אשר אותו הוא שולח להסתער על איזור שאותו רוצה הבורא יתברך להעניש באופן קשה. ואכן, אנו מוצאים בדברי הנביא שהקב"ה מכנה את הארבה על סוגיו השונים כחיילים שלו! "הָאַרְבֶּה הַיֵּלֶק וְהַחֲסִיל וְהַגָּזֵם **חִילֵי הַגְּדוֹל** אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּי בְכֶם" (ויאל ב, כה). ומכאן ברור, שבשעה **שהמלאך הממונה על הארבה**, נותן להם את 'צו הגיוס' הם הופכים מ'ארבה אזרחי' ל'**קומנדו ארבה**', מחליפים את 'בגדיהם', לובשים 'מדים מנומרים', ויוצאים ל'מלחמת קודש'. הם 'כוח צבאי מוטס' שעדיין לא קם לא שום מתחרה!!

יש מן המפרשים ששאלו, למה כשהרוח הביאה את הארבה נאמר שהארבה בא ברוח קדים רגילה, ואילו כשהארבה יצא נאמר: "וַיִּהְיֶה ה' רוּחַ יָם **חֲזַק מְאֹד** וַיִּשָּׂא אֶת הָאַרְבֶּה" (שם, יט). למה כדי להוציא את הארבה היה צריך רוח חזקה יותר מאשר להביאו. אחת התשובות היא (אזניים לתורה) "בהליכה היה הארבה קטן ודל, שרק עתה ניער משנתו, כדרכו, ודי היה ברוח קדים רגיל להעלותו על ארץ מצרים. אבל אחרי שאכל מפריה ושבע מטובה, נעשה בעל בשר ו"כבד מאד", והוצרך לרוח "חזק מאד", כדי להסיעו בחזרה". אולם, על פי הסברנו הדבר מובן. שהרי הקב"ה **הביא על מצרים ארבה קטן ובלתי תוקפני**, שנח כל יום השבת, זאת בכדי שפרעה יחשוב שאין בו כל סכנה. אולם, כשהשבת עברה ופרעה התעלם מנוכחות הארבה, הרי שהקב"ה **הפך את הארבה ל'חיית-טורף'**, שחיסלה תוך יום אחד את כל הצומח אשר במצרים.

לכן, רץ פרעה אל משה ובקש ממנו לסלק את מכת הארבה באופן מידי. כמו שכתוב: "**וַיִּמְהַר** פְּרַעֲה לְקַרְא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן ... וְהִעֲתִירוּ לָהּ אֶל-לַהֲיִכֶם וַיִּסַּר מֵעֲלֵי כַף אֶת הַמָּנֹת הַזֹּה" (שם, טז-יז). מהירות זו לא מצאנו בשום מכה. אדרבה כששאל משה את פרעה: "למתי אעתיר... להכרית הצפרדעים" (שם ח, ה) ענה פרעה "**למחר**". והיקשה הרמב"ן, למה לא דרש לסלק את הצפרדעים לאלתר? ועי"ש מה שתירץ. אולם, במכת הארבה ביקש פרעה ממשה ואהרן שימהרו ויעתירו לה', שיסיר ממנו לאלתר "את המות הזה", רואים מכאן, שמכה זו הפחידה את פרעה יותר מכל מה שהיה עד עתה!

הפכפכותו הליצנית של פרעה

לאחר שהארבה הסתלק, הקב"ה מכביד את לבו של פרעה והוא ממאן לשלח את ישראל ממצרים. כמו שאומר הפסוק: "וַיִּחַזֵּק ה' אֶת לֵב פְּרַעֲה וְלֹא שָׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (י, כ). נשאלת השאלה, למה הקב"ה מונע מפרעה לחזור בתשובה. וכבר עמד

על כך רש"י בפרשת וארא (ו, א) "שבחמשת המכות הראשונות לא נאמר 'וַיִּחַזֵּק ה' את לב פרעה' אלא 'וַיִּחַזֵּק לב פרעה' ". את התשובה לכך מצאנו במדרש:

"אמר רבי שמעון בן לקיש: יסתם פיהם של מינים אלא (משלי ג, לד) 'אם ללצים הוא יליץ' שהקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה, שניה ושלישית ואינו חוזר בו והוא **נועל לבו מן התשובה** כדי לפרוע ממנו מה שחטא. אף כך פרעה הרשע כיון ששיגר הקב"ה חמש פעמים ולא השגיח על דבריו, אמר לו הקב"ה: אתה הקשית ערפך והכבדת את לבך, הריני מוסיף לך טומאה על טומאתך! הוי 'כי אני הכבדתי את לבו' " (שמו"ר יג, ג).

הרי לפנינו שהמדרש מאשים את פרעה בליצנות. ומידה זו היא כל כך חמורה שהדבק בה נועלים בפניו את הדרך לחזור בתשובה. וכל זה למה? שהרי כתב רבינו יונה ז"ל: "ודע כי לא יהיה מנהג הליצנות קבוע בנפש האדם עד שהוא **פּוֹרֵק עוֹל שמים מעליו**, על כן יענש לשאת עליו עול היסורים מדה כנגד מדה" (שע"ת ג, קעז).

ורבינו הרמח"ל ז"ל האריך לבאר את חומרת מידת הליצנות:

"וּתְרָאָה קְשִׁי הַלְצוֹן וְהַשְּׁחָתָתוֹ הַרְבֵּה... כִּי בְלִיצְנוֹת אֶחָד וּבְשָׁחוֹק קֶטָן יִפִּיל הָאָדָם מֵעֲלָיו רַבּוּי גְדוֹל מִן הַהֲתַעוֹרְרוֹת וְהַהֲתַפְּעָלוֹת, מֵהַ שְׁהֵלֵב מִתְעוֹרֵר וּמִתְפַּעֵל בְּעֲצָמוֹ מִדֵּי רְאוּתוֹ אוֹ שָׁמְעוֹ עֲנִינִים שְׂיַעִירוּהוּ אֶל הַחֲשָׁבוֹן וְהַפְּשׁוּשׁ בְּמַעֲשֵׂים. וּבְכַח הַלִּיצְנוֹת יִפֹּל הַכֹּל לְאַרְץ וְלֹא יַעֲשׂוּ בּוֹ רֶשֶׁם כָּלֵל... וְהִנֵּה הַנְּבִיא יִשְׁעִיָה הָיָה צוֹחֵם עַל זֶה... "וְעַתָּה אֵל תִּתְלוּצְצוּ פֶן יִחַזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם" (ישעיה כח, כב). וּכְבָר גָּזְרוּ אֶמֶר חַז"ל (ע"ז יח, ב), שֶׁהֵלֵךְ מִבֵּיא הַיַּסּוּרִין עָלָיו. וְהוּא מֵהַ שְׁהִכְתוּב עֲצָמוֹ מִבְּאֵר בְּפִרוּשׁ (משלי יט, כט), "נִכְוֹנוּ לְלִצִּים שְׁפָטִים", כִּי זֶה הוּא דָבָר שֶׁהַדִּין נוֹתֵן אוֹתוֹ, כִּי מִי שֶׁמִּתְפַּעֵל מִן הַהֲתַבּוֹנְנוֹת וּמִן הַלְמוּדִים, אֵינוֹ צָרִיךְ שְׂיִתְיַסֵּר בְּגוֹפוֹ, כִּי כָּבֵר יָשׁוּב מִחֲטָאֲתָיו בְּלִי זֶה - מִכַּח הַרְהוּרֵי תְשׁוּבָה שֶׁיִּנְלָדוּ בְּלִבּוֹ עַל יְדֵי מֵהַ שְׂיִקְרָא אוֹ שְׂיִשְׁמַע מִן הַמוֹסְרִים וְהַתּוֹכְחוֹת. אֵךְ הַלִּיצְנִים שְׂאִינָם מִתְפַּעֵלִים מִן הַתּוֹכְחוֹת מִפְּנֵי כַּח לִיצְנוֹתָם, אֵין לָהֶם תִּקּוּן אֶלָּא הַשְּׁפָטִים, שְׂאֵלָה לֹא יִהְיֶה לָהֶם כַּח בְּלִיצְנוֹתָם לְדַחֲוֹתָם מֵעֲלֵיהֶם כְּאֶשֶׁר יִדְחוּ הַמוֹסְרִים, וְהִנֵּה כְּפִי חֲמַר הַחֲטָא וְתוֹלְדוֹתָיו, הַחֲמִיר הַשׁוֹפֵט הָאֱמֵתִי בְּעִנְשׁוֹ. וְהוּא מֵהַ שֶׁלְּמִדּוֹנוֹ זְכָרוֹנָם לְבִרְכָה (עבודה זרה יח, ב), "קִשָּׁה הַלִּיצְנוֹת - שֶׁתַּחֲלָתוֹ יִסּוּרִין וְסוּפוֹ כְּלָה, שְׂנֵאָמַר (ישעיה כח, כב), פֶּן יִחַזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם כִּי כָּלָה וְנִחְרָצָה שְׁמַעְתָּי" וְגו'... " (מסילת ישרים פ"ה).

אותה ליצנות נובעת ממידת הגאווה אשר באדם, הגורמת לו לחשוב שהוא יודע הכל, הוא חכם יותר מכולם, ויכול להמשיך להערים ולהתלוצץ על כל מה שאומרים לו וגם על השי"ת, כביכול! גם לאחר שפרעה ראה אותות ומופתים, גם לאחר שמצרים הוכתה בצורה קשה הוא ממשיך לעשות צחוק ולהתל במשה ובאהרן. ברם, על כך אמר החכם באדם: "אם ללצים הוא יליץ", וידוע הפתגם העממי "צחוק מי שצחוק אחרון"! סופו של פרעה היה כגורלם של כל אלה, לאורך ההיסטוריה שניסו להתנגד לרצון ה': "יִתְיַצְבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד עַל ה'... יוֹשֵׁב בְּשָׂמַיִם יִשְׁחַק אֶת-דְּנֵי יִלְעָג לְמוֹ" (תהלים ב, ב-ד). הוא שם אותם לדיראון עולם!

סיכום: מידת הליצנות אשר היתה בליבו של פרעה, גרמה לו לשטות במשה ואהרן פעם אחר פעם. לאחר חמש מכות גזרה חכמתו ית' שיהא נידון כלץ, שדרכי תשובה ננעלו בפניו. מכאן ואילך, הוא הפך להיות ליסרבן כפייתי, שיהיה מוכה וחוזר ומוכה. הארבה הוא ה'צבא המוטס' של הקב"ה. שני פנים יש לו, אחד קטן וידידותי והאחד גדול ותוקפני. לאחר שפרעה לא יהופחד על ידי הארבה הקטן והרגוע, הפך זה לטורף וימחסל!